

חלקת יואב - א: וויינגארטן, יואב יהושע בן נתן נטע <<שאלות ותשובות>> (3) { } עמוד מס: 63 הודפס ע"י

זהו י"ל כוונת רש"י שבת (ל"ג ע"ג) ד"ה ור' שמעון במשנה דמוליד מת מהבית. שכתב רש"י דאילו אלא לסלקו מעליו וכמו לענין חזקה: כנכסי הגר דש"ס צ"ב נ"ג ע"א דמזכיריה ארי לא הוי תיקון קרקע ולא קנה. וכן הוא בהש"י ומכרי"ק שורש קל"ג דבעושה מלאכה בשבת מחמת יראה עכו"ם בבאי דסקיל אספספא ושדי לחיותא בשבתא. הוי מלאכה שאל"ג. וכן כל החילול שבת דאנשי צבא הוי מלאכה שאל"ג. ואף שהוא לריק למלאכה. כיון דרק למנוע היסורין עושה הוי מלאכה שאל"ג. ואף דבתוס' שבת (דף ע"ג ע"ב) ד"ה הניחה כחצו דמחלל שבת מלאכה ומיראח חייב במקום דליכא סכנת נפשות. ע"י מהר"ם שם. לק"מ דבתוס' לשיטתם דחלקו בשבת ל"ד ע"א ד"ה ר"ש ארש"י אבל ש"י רש"י ז"ל דכל מלאכה שהוא למנוע הנזק הוי מלאכה שאל"ג. ואף דבעושה מלאכה לזורך פ"ג של החולה הוי מלאכה שאל"ג. היינו כיון שהגוף כבר נתקלקל ונתלש. וכו' עושה פעולה לתקן דבזה גם בחזקה היכא שכבר היה מים בשדה וכו' וכו' הוי חזקה. כמבואר בש"ס דצ"ב שם וכן הוא להדי' ברש"י שבת (דף ל"ד) ע"י"ש צמח שמחלק בין יריעה שנפל בו דרנה שכבר נתקלקל. וכה שסיים רש"י וברטנו לא צא לו היינו דהקשה לו לרש"י על מילת דמבואר בש"ס שבת קל"ג ע"ב דהוא חילול שבת גמור אף דהוא רק למנוע הנזק על להבא כידוע. ועל זה כתב רש"י דלריך שלא יהי תחילת ביאתו ברטנו. והיינו דכל שהקילקול צא ברטנו. אז חשיב הכל מעשה אחד. ושם תיקון נקרא על הכל. אבל כל שלא היה מתחילה לרצונו חשיב מלאכה שאל"ג. ומעטם זה נתיישב לי הא דצ"ב שאל"ג דכיום שלו דמבואר בש"ס שבת י"א ע"ב דהוי מלאכה שאל"ג. כיון דהכא נעשה שלו הוא שלא יענופי בגדיו מהבית. והקשה התוס' (דף ל"ד ע"א) ד"ה רבי שמעון דלמה יבא זה מלאכה שאל"ג. וחילולו דה"ל סגי ל"י אי הוי יתבי צד דוכתא. ואינו מוצן כלל הלא כיון שיש לו זורך שילך לרבי' וא"כ זורך הוא לו שיוצא עמו הכיס. אבל לשיטת רש"י ומכרי"ק א"ש. כיון דהוא רק להליל עינוף בגדיו מכאן ולהבא ולמנוע הנזק והקילקול שיצא. וזה הוי מלאכה שאל"ג כיון דאין זורך המלאכה כמו שה"י במשקן. דה"ל לזורך תיקון. אבל בחולה ומפנים מורסא הרי מתקן את גופו. שנתקלקל מכבר. דשפיר הוי תיקון ודברי המגניי שלמה דזה תמוהין ונפלאים.

ובעצם הדיון הנה מור' הגאון האדיר שליט"א מס' א"כ ע"ב דזה אחי דזה מש"ס דרכות (דף נ"ג ע"א) דקאמר גזירא משום כותי ראשון ועמוד ראשון ע"י"ש וברש"י דמבואר דעמוד שני שדולק צמול"ש מיקרי גר ששבת אף דמעשה הכדלקה ה"ל בשבת. אבל לפענ"ד אף דהאדם המדליק חייב אפי' על מה שדולק בחול מ"מ לענין גר ששבת אין אנו משיגות על העושה דהרי העושה הוא עכו"ם שמוחר לו ואדרבה הוא מלווה לעשות מלאכה בשבת ואיך יבא זה מיקרי מלאכה עבירה. אף הכוונה על הנפול והיינו שבהגר נעשה מלאכה בשבת מה שלישאל אסור לעשות. ובהגר הרי פעולה המלאכה נעשה צמול"ש כיון שהוא עמוד שני. והא דאמרינן אשו משום חלו צ"ק כ"ב ע"א הוא רק כשדנין על האדם העושה. אבל לגבי חיוב הפעולה דהחפץ חשבינן רק מעשה שנגמר הפעולה והחיוב רק עכשיו אלא שאנו מחייבים אותו עתה על המעשה שעשה מתחילה כמו למשל חופר צור דחיובו הוא מחמת מעשה החפירה ומ"מ החיוב צא רק צעה שנפל לתוכו שור או חמור אבל אין מחייבין אותו למפרע וכ"כ חזקת צמול"ש מנחות (דף כ"ו ע"ב) דהש"י של מנחות לא ניתרין רק צעה שזית האור צרבו וכיון שכן שפיר מיקרי גר ששבת צמח שדולק בחול כיון דלא גם ישראל

שבת. א"כ מכ"ש צהלש פירות מיוחד שפשה וא"י לחיות. וזה לכאורה תמי' רבתי על הפרמ"ג.

עוד קשה דהרי מבואר בתוס' סוכה (י"א ע"ג) ד"ה דשליפניכו דמסכן ביחור שפשה שאין יכול לחיות כשר. וכו' וכו' ראי' מחולין (דף קכ"ח) דהוא כתלש. ומה ראי' דילמא סכך דמי בשבת דחשוב כמחוצר. ע"כ י"ל דלענין שבת חייב צאחד מצי' דברים. או שמפסיק היניקה. כגון מגבי' ענין נקוב והניחו ע"ג יתירות. או שתולש מדבר שהוא לומח אף שהדבר שתולש הוא כתלש. מ"מ כל שהוא מחוצר לדבר שהוא לומח חייב. וזה הדיון דתלשנים שלמקו יען דהעוקן והאילן לה. וכו' תולש התלשנה מדבר שהוא לומח לכך חייב. וצנתייבש כל האילן פטור אף בשבת. וכן בירקות שיצאו דפטור ע"י מג"א סי' של"ו ס"ק י"ד. אבל כל זה אם תולש אותו מדבר שהוא לומח. אבל בתולש אותו מן הקרקע ואינו פוסק היניקה בזה ליכא חיוב קולר רק כמו שמפריד עפר מן העפר וחופר גומא חייב רק משום צוה או חורש לא משום קולר.

ומעתה א"ש הכל. דשפיר כתבו התוס' בסוכה דחור עלמו דינו כתלש ומסככין צו. ואם צאמח יתלש היחור מן האילן גם הפרמ"ג מודק דחייב לענין שבת. יען שתולש דבר תולש מדבר שהוא לומח. אבל כשתולש הפירות מן היחור בזה שפיר כתב הפרמ"ג דמותר. דהרי תולש תלש מתלש. אבל אם תולש היחור צאמח חייב. רק הפרי מהיחור בזה קאמר הפרמ"ג דמותר. ולכך שפיר צענבים העומדים לצור חייב לענין שבת. כיון שתלשן מדבר שהוא לומח. אבל אם תלקט החיטין שזרען לאכילה. אף דהוא כקרקע מ"מ כיון דליכא פסיקה יניקה. וגם אינו תולש מהלומח רק מהקרקע וכו' בירקות שיצאו דאין צדן משום קולר. כן י"ל בזהב דדברים.

סוף דבר אם חייב צזורע בשלא נקלט. או שלקט הזרעים. תלוי בצסק הש"ס צ"מ ה"ל. וע"י מג"א סל"ו סק"י דצזורה חיתין ושעורין א"ח רק צזורה זמן ארוך שאז מלמיה כן י"ל. ודע דקשה לי עובד צהא דכתב הגה"ר אשר"י פרק המוליד יין דאם לקח ענין נקוב מע"ג יתירות. והניח ע"ג קרקע דמבואר בש"ס שבת (דף פ"א ע"ב) דחייב משום נוטע הוא רק מדרבנן. וכמש"כ רש"י ד"ה חייב וחס' ד"ה והניחו שם לענין קולר. וכו' וכו' מד"ל דמותר לקנה. אבל אני תמה. מה זה דמיון זורע ונוטע לקולר. דשלאמא קולר דהחיוב הוא מה שמפסיק היניקה ולכך כל שלא נפסק לגמרי הוא רק מדרבנן. אבל צזורע ונוטע דקיי"ל דאם ממחר להלמיה חייב כמו צמנים לגבי מצבל. כמש"כ הריטב"א שצעות (י"ז ע"א) גבי זר שהפך צזינורא. וכן הוא להדיא צירושלמי פ"י כלל גדול שבת פ"ז הל"ב. דכל דבר שהוא מבחיל את הפרי חייב משום זורע. ופירש הק"ע שממחר להצטבל. וכן כל הדברים שהביא שם צירושלמי הם ענינים שמסייעין להלמיה במחירה. וע"י צ"ש פ"ב דשביעית וכן צמסקה מים לזרעים דהחיוב הוא דממחר להלמיה. וא"כ למה לא יתחייב צמניחו ע"ג קרקע. ודברי הגהות אשר"י ל"ע.

והנה ראיתי להירושלמי פ"ז הל"ב דמהלוע צאילנות או סך צמנן חייב עליהן בשבת. והוצא גם באו"י. וי"ל דזה רק מדרבנן כי מה"ל לא חשיב מלאכה שבת. רק אם ע"י המלאכה נעשה תיקון יותר. אבל אם התיקון הוא שלא יתקלקל יותר לא חשיב מלאכה כלל. כמבואר בש"ס ע"י (י' ע"ב) חוקמא אילגא צצביעית שרי. וע"י ריש צמח עומינן שבת מ"ח ע"א. דקאמר אוקימי קא מוקים. ולא עוד אלא דלפענ"ד אפי' אם עושה מלאכה גמורה בשבת למנוע הקילקול מיקרי מלאכה שאל"ג לגופה. כיון שאינו מתקן רק מונע שלא יתקלקל.

הי"ל לא הקשה ממדליק בית או צירח דכחם ודאי חשיב כאלו כולו דולק תיכף כיון דכחם דבר אחד אלף הקשה ממדליק גדיש. אך מ"מ שיך ממדליק בית קל"מ אף דמתחייב ממון גם א"כ מעט דמ"מ המיתה מגיע לו עבור כל משכו ומשכו שדולק א"כ שהאיסור אינו מתגדל מ"מ דל כל משכו ומשכו יבא החיוב על משכו האחרון וכיון שכן שפיר הולך הש"ס ברכות ה"ל לומר עמוד ראשון דוקא כיון דהכדלקה של א"כ אינו מוסיף שום חיוב. אך יש לדחות דמ"מ לא מיקרי כל משכו שבת ממלאכת עצירה כמו דחזין דאמר ר' קל"מ. אולם מ"מ מקודם נלע"ד נכון.

ודע דמאוד נפלאהי על הגאון רעק"א בדו"ה כתובות (דף י"א) שכתב דכוונת הירושלמי דעל כל שיבולת ושיבולת. הוא מטעם הייבי מיתות שוגגין. ובמחש"כ חוץ דמבואר בירושלמי שם להיפוך דקאמר סברא זו גם לגבי לאו דחסימה דכחם רק במלקות וקו"ל הייבי מלקות שוגגין חייבין. רק כוונת הירושלמי פשוט דכשאלו ממיתין אותו או מלקין אותו העונש הוא על כל משכו הכערה שנעשה ועל כל משכו מהחסימה. והכתראה מתפשטת על כל המעשה וז"ל. אבל חוץ מזה מבואר להדי' דש"ס דינן להיפוך והוא בחולין (דף פ"א ע"ב) גבי אור"כ דאם שחט השני נע"ז והתרו בו משום ע"ז ומשום אור"כ גם ר' יוחנן מודה דמיתא פוטרת ממלקות. ולהגרעק"א ה"ל הרי כיון דר' יוחנן ס"ל דהס דחייבי מיתות שוגגין אינו פוטר ממלקות א"כ אמאי לא יתחייב משום אור"כ על הגמר שחטא כיון דמתחייב כבר משום ע"ז על תחילת שחטא דישנה לשחטא מתחילה ועד סוף ויתחייב על הסוף משום אור"כ כיון דחייב ע"ז שסוף חשיב כח"מ שוגגין להגאון ה"ל ואינו פוטר ממלקות נר' יוחנן וע"כ כמו שכתבתי דהכתראה והחיוב מתפשט על כל המעשה וז"ל.

סימן יא

בענין מלאכת צידה

במלאכת צידה נחלק המג"א סי' שצ"ז ס"ק י"א עם החו"מ שבת פרק י"ג משנה ז'. וסובר המג"א דאף אם הראשון יא' מן הפתח ולחוץ מותר להשני לישב, וכן כשהתנגולה בבית אף שפתח את הפתח מותר לחזור ולסותמה. כיון דהי' פעם אחד נילוד.

והנה הדבר פליאה על אדונינו המג"א מה יועיל מה שהיה פעם אחד נילוד. הלא ודאי אם הלצי ברה לחוץ וחזר וזכרו חייב. ובשום מלאכת שבת לא מצינו דכל שנעשה בו מלאכה פעם אחד אין בו עוד משום מלאכה כמו קושר ומתיר וכיו"ל. חוץ ממלאכת ציול וצטוח. יען שהציול והצטוחה ה' אין עושין בו פעולה. אך בתוכרי"ד שבת (דף ע"ג) כתב דגם במעמר כל שהיה פעם אחת מעומר שוב אין צי משום מעמר. אך גם שם יש קצת טעם כיון דאין חיוב אלף במקום גידולו דוקא. אבל מה זה ענין ללידה. וחזן מזה בדבר מבואר בתוספתא פ"ג דשבת הלכה ג' בשני פתחים שהשני נעל פתח השני השני חייב. חזר ופותחו ונעלו הראשון. הראשון חייב. הרי להדי' בהחיות.

ע"כ לפענ"ד דכוונת המג"א דמירי דאף בשעה שבראשון הלך לו לחוץ אם הלצי הי' רואה ללאת הי' כח ציד בראשון

יכול להדליקו. ואין לעשות דאם נאמר דשבת ממלאכת עצירה תלוי רק בנר א"כ אף שהודלק הנר ממילא בשבת למה יהי מיקרי נר ששבת כדמוכה מנר שהדליק בע"ש ודלק עד למו"ש דחשיב נר ששבת אף שטיפות השמן נדקקן ממילא זה מזה בשבת. אך אין זו טענה די"ל דהאמת כן הוא דאפי' נדלק ממילא בשבת ל"ה נר ששבת מחמת גזירה דעמוד ראשון והיינו צנדלק מאליו סמוך לחשיכה. ומה דכוי נר ששבת צנדלק בע"ש היינו דע"ש ושבת לא מיתקף ע"כ לא גזרו בזה גזירה דעמוד ראשון כיון דמ"מ הי' מעשה הכדלקה בנר זה בע"ש והבן. באופן דאין ראי' כלל מש"ס ברכות ה"ל נגד דבריו.

וחזן מזה אני אומר דאפי' למה שכתבתי דחייב על מה שנעשה בחול מ"מ היכא שהדליק נר בשבת אין שום איסור ניתוסף בו במה שהנר דולק א"כ מטעם דהרי שיטת ר"ת בשבת (דף י' ע"א) ד"ה המוציא במשנה דמוציא קופת הרוכלין דמיניס הרבה שהם בכלי אחד אינו חייב צבולין רק הטאת אחת אף צנודע וחזר ונודע והיינו כיון שהכלי מרפן נעשה הכל כחתיכה אחת שיש זה הרבה גרוגרות דאינו חייב אלף אחת אף צנודע וחזר ונודע. ולפי"ז במדליק שמן בשבת אין שום חיוב ניתוסף במה שדולק א"כ והחיוב רק על שעת מעשה הכערה. תדע דהרי אין מדקדקן כשמדליקן נר לחולה שיש בו סכנה להדליק נר שלא יהי' דולק יותר מכפי לורכי החולה וגם אין מדקדקן לומר לנכרי אחר שנעשה לורכי החולה לכבותו וכן מוכח ממה דחזין שאם אדם הדליק את הנר בשבת צנודע דלא מוטל עליו לומר לנכרי לכבותו. ואם הי' חייב על כל רגע ורגע ודאי דכיו מתירין לו לומר לעבד"ס לכבותו כמו דהתירו לו לרדותו צבולין פת צנור. וכן ר' ישמעאל שקרא ובעה שבת י"צ ע"כ לא מצינו שאמר לעבד"ס לכבותו. וע"כ דאין האיסור מתגדל כלל במה שדולק א"כ. והירושלמי פ"ג דכתובות ה"ל דקאמר על כל שזולת ושיבולת יש הכתראה מיתא. הוא רק בשיבולין דהם דברים נפרדים.

ובזה נ"ל דמה שמקשה הר"ן פ"ב דצ"ה י"ז ע"א על הא דממלאכת אשה כל הקדרה בשר אע"פ כו' מש"ס מנחות ריש פ' ר' ישמעאל ס"ד ע"א דהוספה צשיעור דאורייתא. ולמ"ש לק"מ דדוקא בשמים ושלג גרוגרות דמנחות שפיר מקרי הוספה צשיעור משא"כ בקדרה אחת כיון דצנודע וחזר ונודע אינו חייב אלף אחת. אך הר"ן לשיטתו שפיר הקשה דסובר צחידושו לשבת שם דלא כר"ת רק כשיטת הירושלמי שם. אבל לשיטת ר"ת כיון דצנודע וחזר ונודע אינו חייב אלף אחת ע"כ דהאיסור אינו מתגדל כלל בדבר שהוא חתיכה אחת. והא דקו"ל דמצטל לחולה בשבת אסור לצריח גזירה שמא ירבה צצולו חולין ע"ז ע"כ. לק"מ דהתם בגזירה הוא שמא יוסיף לאחר שהעמיד הקדרה אלף האש כמ"ש הדרישה סי' ש"ח צשם הרשב"א ז"ל. תדע דהרי גם בדבר לה כמו מים גזרו שמא ירבה אף דבמים לא שייך הוספה צשיעור כמ"ש ה"ר יונה שכוזא ברעב"א עירובין (דף ס"ח) דלה חשיב דבר אחד לגמרי ולמה גזרו בו שמא ירבה. וע"כ דהגזירה הוא שמא יוסיף לאחר שהעמיד הקדרה אלף האש וכן מוכח בר"ש צ"ה פ"ב אות י"ז שסובר הטעם דמסתפק מן הנר חייב משום מכבה הוא משום דהוקףא כל השמן לשריפה הוי כאלו הדליק כל השמן וכל שנוטל מקצת ממנו מכבה אותו מקצת ומ"מ סובר הרא"ש שם דמותר ליעול ע"ז מן המדורה צו"ט כ"ז שלא שלט בזה האש כמבואר בש"ע סי' תקצ"ט ס"ז והיינו כיון שהם דברים נפרדים משא"כ שמן שצלי או נר דכחם דבר אחד וכן מבואר להמעין בקרבן עדה בירושלמי פ"ב דשבת ה"ד ובגליון הש"ס שם והירושלמי בכתובות